BERG EN BOSCH
COLLEGE

Protocol dyslexie

BERG EN BOSCH COLLEGE JANUARI 2024

1. Inhoudsopgave

1. Inhoudsopgave 1
2. Voorwoord 3
3. Wat is dyslexie? 4
    3.1 Definitie 4
    3.2 Kenmerken 4
4. Signaleren van dyslexie 5
    4.1 Signalen van lees- en spellingproblemen 5
    4.2 Procedure bij lees- en spellingproblemen 5
5. Faciliteiten voor leerlingen met dyslexie 6
    5.1 Zorgstructuur 6
        Niveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband (basisaanbod) 6
        Niveau 2: Aanvullende begeleiding binnen de klas 6
        Niveau 3: Begeleiding buiten de klas 6
        Niveau 4: Begeleiding buiten de school door zorgprofessional 7
    5.2 Structuur van inzet faciliteiten 7
    5.3 Basisaanpak dyslexie op het Berg en Bosch College 9
        Begeleiding en ondersteuning 9
    5.4 Remediërende ondersteuning 9
    5.5 Overige faciliteiten (compenserend en dispenserend) 9
        Lezen 10
        Schrijven 10
        Vrijstelling of ontheffing voor Duits vmbo TL, havo en vwo 11
        Officiële regelingen met betrekking tot het centraal eindexamen 11
6. Organisatie & Communicatie 11
    6.1 Verantwoordelijken 11
    6.2 Communicatie rondom dyslexieprotocol 12
7. Bronnen 13
        Boeken 13
        Websites 13
Bijlage 1: Bestellen boeken 14
Bijlage 2: Regelingen rondom dyslexie bij Nederlands 15
        Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie) 15
        Richtlijnen voor het beoordelen van toetsen (uitgezonderd examens, zie hierboven) 15
        Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Nederlands 16
        Hulpmiddelen bij dyslexie 16

Bijlage 3: Regelingen rondom dyslexie bij Engels 18
Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie) 18
Richtlijnen voor het beoordelen van toetsen (uitgezonderd examens, zie hierboven) 18
Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Engels 19
Hulpmiddelen bij dyslexie 20
Bijlage 4: Regelingen rondom dyslexie bij Duits 21
Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie) 21
Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Duits 22
Hulpmiddelen bij dyslexie 23
Bijlage 5: ClaroRead; gebruikers & procedures 24
Doel 24
Wat is ClaroRead? 24
Voor wie? 24
Voorwaarden 25
Overige faciliteiten 26
Tips voor gebruikers 26
Bijlage 6: stroomschema werken met ClaroRead 27

2. Voorwoord

Voor u ligt het herziene protocol dyslexie van het Berg en Bosch College (04-11-2021) gebaseerd op de richtlijn Dyslexie uit 2021.

In dit protocol geven wij weer hoe het Berg en Bosch College aankijkt tegen dyslexie en welke ondersteuning wij onze leerlingen hierbij kunnen bieden.

Het Berg en Bosch College streeft ernaar om leerlingen te leren zo zelfstandig mogelijk te functioneren in de samenleving. Uiteindelijk doet het grootste deel van de leerlingen een regulier examen, waarbij alleen gebruik gemaakt kan worden van de door de CvTE (Commissie van Toetsen en Examens) vastgestelde hulpmiddelen. Dit is het uitgangspunt van het voor u liggende protocol.

N.B. De school dient toetsen voor leerlingen met dyslexie aan te leveren in een voldoende groot lettertype, zoals Arial 12. Dit protocol is daarom ook geheel in dit lettertype uitgevoerd, zodat het ook prettig leesbaar is voor leerlingen met dyslexie en hun ouders.

3. Wat is dyslexie?

3.1 Definitie

Als de criteria van een ‘specifieke leerstoornis’ uit de DSM-5 toegepast worden op het fenomeen dyslexie kan dyslexie als volgt worden gedefinieerd:

1. Moeite met het aanleren en gebruiken van lees- en/of spellingvaardigheden, zoals blijkt uit de persisterende aanwezigheid van minstens één van de volgende symptomen gedurende minstens zes maanden, ondanks interventies gericht op deze moeilijkheden:
    1. onnauwkeurig of langzaam en moeizaam lezen van woorden (moeite met accurate of vloeiende woordherkenning; slecht decoderen);
    2. moeite met spelling.
2. De betreffende schoolse vaardigheden zijn substantieel en meetbaar slechter ontwikkeld dan gezien de kalenderleeftijd verwacht mag worden en hebben een significant negatieve invloed op de schoolresultaten en werkprestaties.
3. De leerproblemen beginnen tijdens de schooljaren, maar worden soms pas manifest op het moment dat de betreffende schoolse vaardigheden zwaarder belast worden dan de betrokkene met zijn beperkte vermogens aankan.
4. De leerproblemen kunnen niet beter verklaard worden door verstandelijke beperkingen, niet-gecorrigeerde visus- of gehoorstoornissen, andere psychische of neurologische stoornissen, psychosociale tegenslagen, gebrekkige beheersing van de taal waarin het onderwijs gegeven wordt, of inadequaat onderricht

3.2 Kenmerken

Dyslexie is niet te verhelpen, het is veel meer dan alleen het omdraaien van letters:

Leerlingen met dyslexie kunnen problemen hebben met:

- Automatiseren van technisch lezen (moeite met aanleren en snel en nauwkeurig herkennen van geschreven woorden)
- Spellen (moeite met het aanleren en nauwkeurig produceren van de schrijfwijze van woorden)
- Begrijpend lezen (moeite met het lezen, leren en/of begrijpen van teksten)
- Strategisch schrijven (moeite met het formuleren van teksten)
- Luisteren naar teksten (moeite met het beluisteren van lastige Nederlandse teksten en teksten in vreemde talen
- Aanleren van feitelijke informatie (moeite met aanleren van woordrijtjes, grammaticale regels en andere kenmerken van de structuur van de taal, rekenfeiten en soms ook jaartallen, topografische namen, formules, muzieknoten)
- Twee dingen tegelijk doen (moeite met tegelijk luisteren en schrijven).

- Taalvaardigheid (moeite met mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid)
- Aandacht en concentratie (moeite met het bestuderen van teksten en schriftelijk werk, leren van proefwerken, toetsen en examens)

(Bron: *Dit is Dyslexie,* 2016)

4. Signaleren van dyslexie

4.1 Signalen van lees- en spellingproblemen

Ook na de start in het voortgezet onderwijs kan er nog dyslexie worden vastgesteld. Leerlingen zijn soms zeer goed in staat hun lees- en/of spellingproblemen te compenseren gedurende de basisschooltijd.

Om dyslexie tijdens het voortgezet onderwijs te signaleren, maakt het Berg en Bosch College gebruik van een leerlingvolgsysteem (Cito), de informatie van vakdocenten, de didactische gegevens van de basisschool en de inbreng van ouders/leerling.

- Bij aanmelding van een leerling wordt altijd gevraagd naar didactische informatie vanuit de basisschool, zodat het Berg en Bosch College alert kan zijn op het bestaan van lees- en spellingproblemen.
- De Cito toetsen uit het Cito leerling- en onderwijsvolgsysteem worden afgenomen in de eerste klas in september/oktober en mei, in de tweede klas in maart/april en in de derde klas in mei. Deze bevatten de onderdelen Nederlandse leesvaardigheid (tekstbegrip), Nederlandse woordenschat, Engelse leesvaardigheid (tekstbegrip), Engelse woordenschat en Rekenen/Wiskunde. Een discrepantie tussen het leesvaardigheids niveau enerzijds en het niveau van rekenen/wiskunde/ woordenschat anderzijds, kan een aanwijzing zijn voor dyslexie.
- Alle leerlingen worden op structurele momenten besproken, namelijk tijdens de klassen- en OPP-besprekingen. De klassen besprekingen vinden vier keer per jaar plaats: bij de start van het schooljaar, in december, in april en aan het einde van het schooljaar. De OPP-besprekingen vinden twee keer per jaar plaats, in januari en aan het einde van het schooljaar. Wanneer blijkt dat een leerling doelen bij meerdere, vooral talige, vakken niet behaalt, kan dit een reden zijn om de aard van de problemen nader te onderzoeken. Daarbij kan aan lees- en spellingproblemen gedacht worden.
- Uit gesprekken met ouders en leerling kan blijken dat, hoewel de resultaten voldoende zijn, bepaalde taken de leerling veel tijd of energie kosten (denk aan: leren van woordjes, leestaken, productie van teksten).

4.2 Procedure bij lees- en spellingproblemen

Wanneer er aanwijzingen zijn voor lees- en/of spellingsproblemen, wordt er eerst een gesprek georganiseerd met leerling, ouders, orthopedagoog en eventueel mentor. Zo nodig kan een screening gedaan worden naar de ernst van de lees- en spellingsproblemen bij ons op school. Op basis van dit gesprek en/of screening volgt een advies voor vervolgstappen.

Op het Berg en Bosch College wordt geen dyslexie onderzoek gedaan. Ouders zullen hiervoor zelf een traject in moeten gaan. Voor leerlingen van het voortgezet onderwijs is hiervoor meestal geen vergoeding mogelijk.

Wanneer er aanwijzingen zijn voor een traag leestempo dan kan in overleg met de orthopedagoog bepaald worden of een leerling in aanmerking komt voor een verklaring leesbeperking. Deze kan opgesteld worden door de betrokken orthopedagoog.

5. Faciliteiten voor leerlingen met dyslexie

5.1 Zorgstructuur

De zorgstructuur voor dyslexie wordt op vier niveaus vormgegeven (Bron: *Toetsen en Interventies bij Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs,* 2008).

Niveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband (basisaanbod)

Leerlingen met dyslexie hebben volgens Kleijnen en collega's (2008) behoefte aan specifieke, op hun probleem afgestemde maatregelen en instructie. Goed onderwijs bestaat uit effectieve en gerichte instructie. Wij organiseren ons onderwijs via het Directe Instructie Model, efficiënt klassenmanagement, goed georganiseerde, planmatige leerling besprekingen (klassen besprekingen en OPP-besprekingen) en planmatig handelen bij problemen (dit wordt vastgelegd in het OPP of een Individueel Handelingsplan).

Niveau 2: Aanvullende begeleiding binnen de klas

Wanneer een leerling problemen ervaart bij lezen en schrijven m.b.t. bepaalde vakken, kan de volgende ondersteuning ingezet worden binnen de klas:

- Intensief arrangement, dat kan inhouden: verlengde instructie, begeleide inoefening, hulp van een klasgenoot, extra controle, compacte lesstof
- Extra oefenmomenten/ extra herhaling (mentor coördineert en onderzoekt dit)
- Gebruik van compenserende faciliteiten/hulpmiddelen (zie 6.3)
- Gebruik van dispenserende faciliteiten (zie 6.3)

Niveau 3: Begeleiding buiten de klas

Wanneer de leerling ondanks de extra inzet in de klas problemen blijft ervaren met het lezen en schrijven bij de vakken, kan ook buiten de klas extra ondersteuning ingezet worden door een extern begeleider onder schooltijd. Inzet van externe ondersteuning onder schooltijd kan besproken worden door ouders met mentor en orthopedagoog of geadviseerd worden door de school (mentor en orthopedagoog). Daarna zal de orthopedagoog plan ondersteuning van een extern begeleider onder schooltijd bespreken met schoolleiding en Commissie van Begeleiding. Bij akkoord kan de ondersteuning starten en zijn er afspraken over het tussentijds evalueren van de begeleiding onder schooltijd. De kosten van de ondersteuning onder schooltijd van een leerling vallen onder het samenwerkingsverband of zijn voor eigen rekening van ouders.

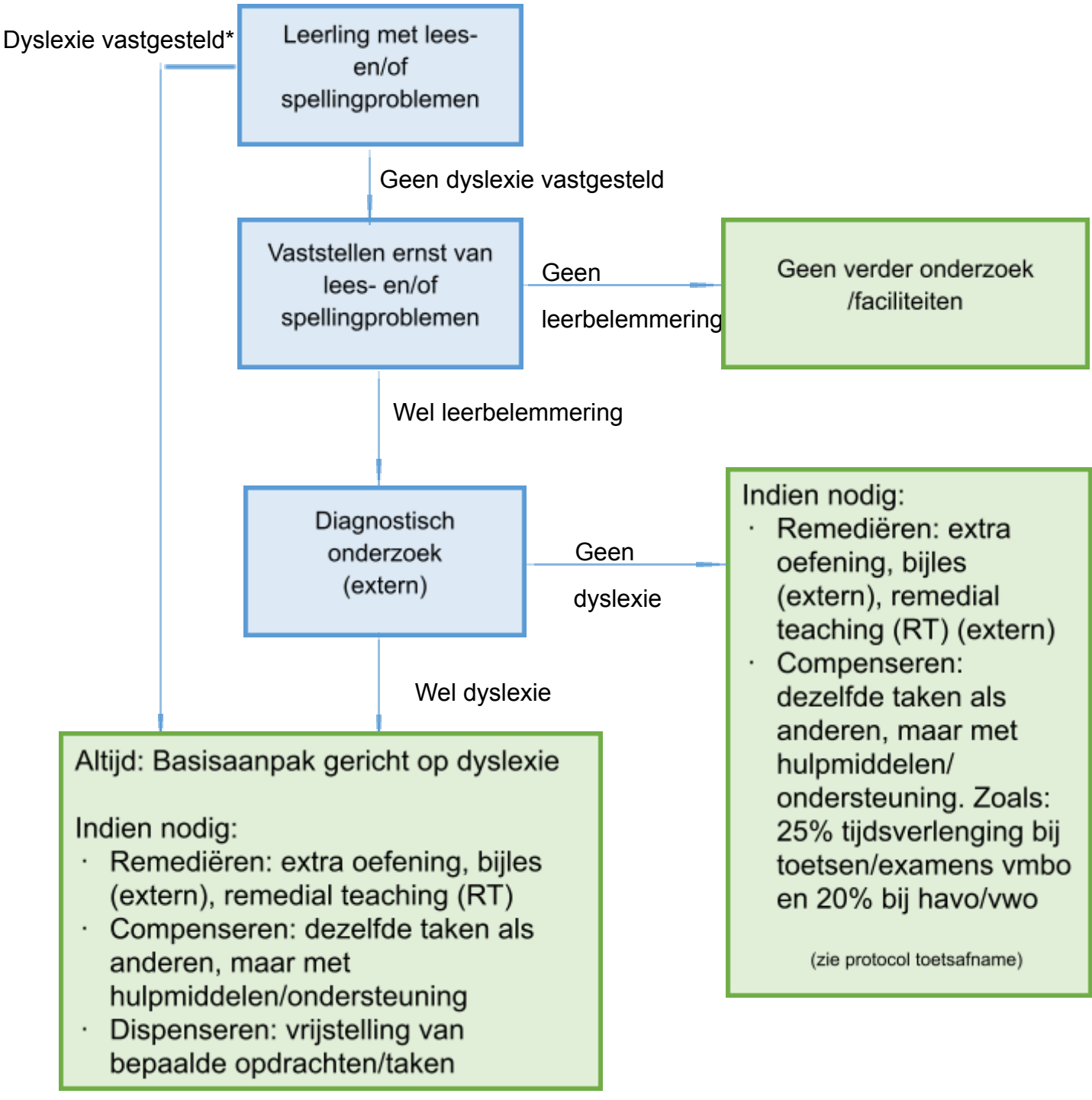
Op locatie Houten is een remedial teacher in dienst.

Niveau 4: Begeleiding buiten de school door zorgprofessional

Wanneer de leerling ondanks extra inzet binnen en buiten de klas problemen blijft ervaren, verwijst de school door naar externe hulpverlening. Dit kan gericht zijn op diagnostiek (om de ernst en oorzaken van het probleem vast te stellen) en/of begeleiding. Doorverwijzing gebeurt in overleg met de orthopedagoog. Deze hulp wordt meestal niet vergoed en is voor eigen rekening van ouders. Bij langer durende begeleiding onderhoudt de school desgewenst contacten met de zorgprofessional, zodat de behandeling en het onderwijs zo goed mogelijk op elkaar afgestemd worden.

5.2 Structuur van inzet faciliteiten

Hulpverlening bij dyslexie ziet er (binnen en buiten de school) als volgt uit:

*Dyslexie vastgesteld betekent: de school is in het bezit van een geldige dyslexieverklaring voor de leerling, opgesteld door een GZ-psycholoog/NVO orthopedagoog-Generalist/NIP Registerpsycholoog Kinder & Jeugd

5.3 Basisaanpak dyslexie op het Berg en Bosch College

Begeleiding en ondersteuning

Docenten

- De docent is op de hoogte van het begrip ‘dyslexie’ en weet op welke gebieden dit van invloed kan zijn (zie §3.1)
- De docent is er van op de hoogte welke leerlingen dyslexie hebben. De docent laat aan de individuele leerling merken hiervan op de hoogte te zijn en dat hij bereid is hem/haar daarmee te willen helpen. Onder meer door leerlingen met dyslexie niet de opdracht te geven om onverwacht voor te lezen in de les.
- De docent is op de hoogte van de faciliteiten waarvoor de leerling in aanmerking komt (via het groepsoverzicht dat wordt aangeleverd door de mentor). Deze informatie wordt door de orthopedagoog in het OPP gezet en door de mentor verwerkt in het groepsoverzicht.

Leerlingen

- De leerling heeft tegenover de school een inspanningsverplichting.
- De leerling levert extra inspanning om te lezen en te leren.
- De leerling levert voldoende inspanning (huiswerk/meedoen in de les). Of de inspanningen voldoende zijn, is ter beoordeling aan de mentor, de betrokken docent en orthopedagoog.
- Leerlingen mogen het feit dyslexie te hebben niet als excuus gebruiken bij falen.
- Leerling schrijft rechtsboven het antwoordblad van de toets of het s.o. dat hij/zij dyslexie heeft.

5.4 Remediërende ondersteuning

Remediëren betekent letterlijk: ‘verhelpen’. Remediërende hulp is gericht op het zoveel mogelijk verminderen of laten verdwijnen van het probleem. In het geval van dyslexie betekent dit het trainen van de lees- en spellingvaardigheden en/of de vaardigheden bij begrijpend lezen/schrijven/vreemde talen, zodat de leerling minder wordt belemmerd door zijn probleem (bron: *Dit is Dyslexie, 2016*).

De aanpak voor het remediëren van lees-en spellingproblemen valt in niveau 1, 2 en 3 van de beschreven zorgstructuur (zie 5.1). Het verzorgen van goed lees- en spellingonderwijs, het bieden van extra instructie/oefening en het waar nodig buiten de klas oefenen van deze vaardigheden met een extern begeleider heeft tot doel om het niveau van de leerling te verhogen. Ook specialistische zorg (niveau 4) kan dit tot doel hebben.

5.5 Overige faciliteiten (compenserend en dispenserend)

Compenseren betekent letterlijk ‘opwegen tegen’. Dit betekent dat een leerling een hulpmiddel, voorziening of strategie inzet, die op kan wegen tegen dyslexie (bron: *Dit is Dyslexie*, 2016). De leerling doet in dit geval dezelfde taak als klasgenoten, maar dan met een hulpmiddel (bijvoorbeeld voorleessoftware, als het lezen op zich niet de taak is), voorziening (bijvoorbeeld extra tijd) of strategie (bijvoorbeeld door ‘trucs’ in te zetten om de taak gemakkelijker of sneller te kunnen doen).

Dispenseren betekent letterlijk ‘vrijstellen van’. Dit betekent dat een leerling een vrijstelling krijgt voor (een onderdeel van) een taak (bijvoorbeeld door niet voor te lezen in de klas, of een mondelinge overhoring in plaats van een schriftelijk verslag aanleveren).

Lezen

- Verlenging van tijd bij schriftelijke toetsen (maximaal 25% boven de toegestane tijd op vmbo niveau en 20% op havo niveau). Wanneer dit niet aaneengesloten geboden kan worden, maakt de docent een afspraak met de leerling om verder te werken aan de toets binnen de toegestane tijd.
- Leerlingen met dyslexie krijgen geen onverwachte opdracht om voor te lezen in de les (tenzij anders is afgesproken met de leerling).
- Extra tijd voor het inleveren van boekverslagen, zodat de leerling meer tijd heeft om het boek te lezen en te verwerken. De leerling kan gebruik maken van luisterboeken na overleg met de docent.
- Toetsen worden aangeboden in lettertype Arial 12.
- Een duidelijke lay-out bij toetsen en schriftelijke opdrachten.
- Het gebruik van een laptop met spraaksynthese, een leespen of andere hulpmiddelen, zijn in overleg (met de orthopedagoog) toegestaan (zie protocol Toetsafname). Ouders dienen zelf te zorgen voor deze hulpmiddelen, de school organiseert de voorwaarden voor het gebruik van dergelijke hulpmiddelen en vergoedt digitale boeken voor leerlingen met dyslexie m.b.t. het programma Claroread. Ouders dienen deze boeken zelf te bestellen bij Dedicon (zie bijlage).
- Bij luistertoetsen in de bovenbouw wordt de mogelijkheid geboden om de stoptijd tussen 2 vragen te verlengen. Ook bestaan er dyslexievarianten.

Schrijven

- Bij leerlingen met ernstige handschriftproblemen kan het gebruik van een laptop toegestaan worden. Het gebruik van een laptop is eveneens aan te raden voor het verwerken van grote stukken tekst, zodat de leerling gemakkelijker een onderscheid kan maken tussen hoofd- en bijzaken, eventueel inclusief spellingcontrole. Ouders dienen zelf te zorgen voor deze hulpmiddelen.

- Spelfouten niet/minder zwaar meetellen. Bij toetsen waarbij de juiste schrijfwijze het te toetsen onderdeel is, worden schrijffouten fout gerekend volgens afspraken binnen de talen secties (zie bijlage per vak).
- Gebruik van regelkaarten, tot het eindexamen.
- Mondelinge toelichting. Indien mogelijk kan de leerling na een schriftelijk werk zijn antwoorden mondeling toelichten.
- Een toets mondeling in plaats van schriftelijk afnemen (met name in de onderbouw)

Vrijstelling of ontheffing voor Duits vmbo TL, havo en vwo

Voor leerlingen die in de onderbouw les krijgen op havo of vwo-niveau wordt Duits als tweede moderne vreemde taal aangeboden. Omdat de school alleen Duits als tweede moderne vreemde taal aanbiedt, kan aan deze leerlingen geen vrijstelling worden gegeven voor Duits. Leerlingen die op kader- of TL niveau Duits aangeboden krijgen, kunnen vrijstelling krijgen voor dit vak.

Officiële regelingen met betrekking tot het centraal eindexamen

Leerlingen met dyslexie die centraal eindexamen doen en aanpassingen nodig hebben, moeten dit in het betreffende schooljaar vóór 1 november aanvragen bij de directeur van de school. Dit doen zij middels het aanvraagformulier dat via de mentor overhandigd wordt. Op grond van artikel 55 van het eindexamenbesluit heeft de directeur de bevoegdheid examencondities aan te passen op grond van het rapport van een deskundige. De directeur van de school is overigens niet verplicht om aanpassingen toe te staan. Het Berg en Bosch College vindt het belangrijk om hierover met ouders en leerling in contact te blijven. Als er aanpassingen en hulpmiddelen nodig zijn, is het belangrijk dat dit ook op school blijkt en dat de leerling er op school al enige tijd mee gewerkt heeft.

Bij aanpassingen wordt alleen de *vorm* waarin het examen wordt afgenomen veranderd en niet de *inhoud.* Alle leerlingen maken hetzelfde examen en het wordt voor *iedereen* op dezelfde wijze nagekeken. De aanpassingen worden door de school gemeld bij de inspectie. Leerhulpmiddelen anders dan toegestaan door de Commissie voor Toetsing en Examens (CvTE) voor alle leerlingen, zoals ieder jaar beschreven bij de examenberichten op www.examenblad.nl, zijn niet toegestaan.

6. Organisatie & Communicatie

6.1 Verantwoordelijken

Verantwoordelijk voor het up-to-date dyslexieprotocol zijn de orthopedagogen.

Verantwoordelijk voor ondersteunende software & beleid is de schoolleiding. De schoolleiding geeft hiertoe opdracht aan de ICT-afdeling (uitvoerende rol). Orthopedagogen hebben een adviserende rol.

Verantwoordelijk voor de communicatie rondom de individuele leerling zijn de orthopedagoog en de mentor. De orthopedagoog zorgt voor vastlegging in het OPP, de mentor en vakdocent zorgt voor juiste toetsmiddelen (cito) en de mentor informeert vakdocenten middels het groepsoverzicht.

Bij start van het schooljaar inventariseren de orthopedagogen welke leerlingen dyslexie hebben en welke faciliteiten hiervoor nodig zijn. Zij communiceren dit met mentoren en docenten.

6.2 Communicatie rondom dyslexieprotocol

Het protocol en wijzigingen worden steeds vastgesteld in het orthopedagogen overleg van het Berg en Bosch College. De schoolleiding van beide locaties wordt geïnformeerd.

Het protocol wordt jaarlijks gedurende het schooljaar onder de aandacht van docenten gebracht door de orthopedagogen.

Er kunnen tussentijdse wijzigingen nodig zijn in het dyslexieprotocol, bijvoorbeeld door aanpassingen in de officiële regelingen rondom het eindexamen. Het dyslexieprotocol van het Berg en Bosch College gaat uit van het gegeven dat de leerlingen overwegend deelnemen aan het centraal- of staatsexamen en dat zij dus aan de daarin gestelde eisen moeten kunnen voldoen. Dit heeft aldus gevolgen voor de regelingen die op school gehanteerd worden. Wijzigingen worden zo spoedig mogelijk ingebracht en toegelicht bij het docententeam en de vaksecties. Belangrijke wijzigingen worden voor ouders en leerlingen vermeld in de externe nieuwsbrief, zodat ook zij op de hoogte zijn van aanpassingen.

Het protocol is te raadplegen voor personeel op de Drive (afdeling protocollen, procedures en regels) en op de website van het Berg en Bosch College.

7. Bronnen

Boeken

Dyslexie. Diagnose en Behandeling van Dyslexie. Brochure van de Stichting Dyslexie Nederland (SDN) (2008)
Auteurs: Kleijnen, R., Bosman, A., De Jong, P., Henneman, K., Pasman, J., Paternotte, A., Ruijssenaars, A., Struiksma, A., Van den Bos, K.P., Van der Leij, A., Verhoeven, L. & Wijnen, F.

Toetsen en Interventies bij Dyslexie in het Voortgezet Onderwijs. Nederlands en de Moderne Vreemde Talen (2008). Uitgave van Expertise Centrum Nederlands.
Auteurs: Kleijnen, R., Steenbeek-Planting, E. & Verhoeven. L.

Dit is Dyslexie. Achtergrond en Aanpak (2016).
Auteur: Van der Leij, A.

Websites

www.examenblad.nl

www.steunpuntdyslexie.nl

Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling 3.0 (NKD)

https://www.nkd.nl/professionals/protocol-dyslexie-diagnose-en-behandeling/

Brede vakinhoudelijke richtlijnen:

https://www.nkd.nl/app/uploads/2021/09/Richtlijn-Dyslexie_-V1-2021.pdf

Bijlage 1: Bestellen boeken

Aangepaste leermiddelen kunnen besteld worden via Dedicon door ouders. Dit gaat als volgt:

1. Ouders gaan naar educatief.dedicon.nl en registeren hier als gebruiker

2. Om te kunnen bestellen vult u een besteladres (uw eigen adres), een factuuradres (uw eigen adres) en een gebruiker in (uw zoon/dochter).

3. U bestelt de boeken die u nodig heeft. Om te weten welke dat zijn; laat de mentor van uw kind mailen naar de coördinator Boekenprocedure (Locatie Bilthoven: Ruud de Swart. Locatie Houten:) met de vraag de boekenlijst van uw kind te mailen. Zoek op titel, want soms verschillen de ISBN nummers die Dedicon en Van Dijk gebruiken. Bij aflevervorm kiest u 'Dyslexiebestand'. Is deze optie niet beschikbaar, selecteer dan 'FotoPDF kleur'.

4. U voldoet de factuur zelf

5. U downloadt het declaratieformulier op de website van het Berg en Bosch College (www.bbonderwijs.nl) > Informatie > Praktische informatie > Formulieren).

6. U vult het declaratieformulier in en stuurt deze met de factuur van Dedicon per e-mail naar de financiële administratie van de school (facturen@bbonderwijs.nl).

Bijlage 2: Regelingen rondom dyslexie bij Nederlands

Vrijstellingen

De mogelijkheid tot vrijstelling is er niet voor het vak Nederlands.

Op het Berg en Bosch College werkt het merendeel van de leerlingen in een diplomagerichte stroom. We bereiden ze daarmee voor op een eindexamen Nederlands (School Examen en Centraal Schriftelijk Eindexamen en/of staatsexamen).

Het examen en alle schoolexamen onderdelen zijn inhoudelijk hetzelfde, ook in beoordeling. De vorm kan aangepast worden (door gebruik van hulpmiddelen).

Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie)

1. Alle Basisberoepsgerichte leerweg en Kaderberoepsgerichte leerweg examens zijn digitaal, de examens dienen aangevraagd te worden voor 1 november (geldt ook voor de slechthorendenversie en de dyslexieversie). De examens voor de Theoretische Leerweg en Havo zijn schriftelijk en kunnen ondersteund worden door middel van compenserende software, zoals voorleessoftware.

2. Tijdens toetsen en examens (alleen voor schriftelijke opdrachten) mogen woordenboeken gebruikt worden. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.

3. Hulpmiddelen als spellingskaarten zijn niet toegestaan tijdens het Centraal Schriftelijk en schoolexamen.

4. Luisterboeken mogen gebruikt worden i.p.v. leesboeken bij boekverslagen.

5. De lettergrootte wordt niet aangepast; alle toetsen en PTA's worden standaard in lettertype Arial, grootte 12 aangeboden.

Richtlijnen voor het beoordelen van toetsen (uitgezonderd examens, zie hierboven)

1. De leerling zet de letter "**D**" **(Dyslexie)** boven de toets

2. Aangepaste beoordeling spelling bij Nederlands (in de bovenbouw worden de exameneisen gehanteerd)

3. Bij schrijfopdrachten wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) eenzelfde maximum voor aftrek van de taalfouten gehanteerd. Voor brieven schrijven is er een apart beoordelingsblad dat wordt gebruikt om de toetsen te beoordelen. Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken, wordt bij alle leerlingen,

dyslexie of niet, maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken. (Het werk wordt, uitgezonderd spellingtoetsen, beoordeeld op vakinhoudelijke kennis, niet op spelling). Voor deze opdrachten is er een vast beoordelingsblad met vaste normering.

a. Als spelling wél onderdeel van de leerstof is, moet de beoordeling of becijfering van spelfouten worden aangepast door:
   - een maximale puntenaftrek van 1/4 punt te hanteren voor spelling (4 spelling fouten -1 punt af)
   - een bepaalde spelfout maar één keer te rekenen
b. Als de leerling het woord fonetisch geschreven heeft, tellen spellingfouten minder zwaar mee. Als een woord fonetisch wordt geschreven en fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties, worden goed gerekend. ***Dit met uitzondering van grammaticale fouten.***
d. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

4. Een slecht handschrift mag de beoordeling niet ongunstig beïnvloeden en daarom wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een computer voor het schrijfwerk.
5. Door de leerling zo nodig mondeling te overhoren kan de leerling aantonen dat hij de leerstof beheerst (alleen van toepassing in de onderbouw- leerjaar 1 & 2), in overleg met de orthopedagoog.

Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Nederlands

Voor alles wat methode gebonden is, worden de volgende criteria uitgevoerd:

De toetsen worden op de volgende manier berekend:
- Aantal juiste antwoorden delen door aantal vragen gedeeld door 10. Voorbeeld: aantal te behalen punten is 60. Leerling heeft 34 juiste antwoorden dus 34: 6.0 (60:10)=5.7 als cijfer.

In de onderbouw gelden daarnaast de volgende mogelijke aanpassingen bij dyslexie (naast de algemene aanpassingen):

- De leerlingen mogen de luistertoets 2 keer horen.
- De leerlingen mogen zo nodig spellingtoetsen mondeling doen

Dit heeft geen invloed op de becijfering.

Hulpmiddelen bij dyslexie

- De leerling mag Claroread of Kurzweil gebruiken (in overleg met orthopedagoog). Claroread wordt aangeboden door de school, Kurzweill is op eigen initiatief en eigen rekening. Toetsen worden in Word of als PDF

aangeboden, zodat de leerling ze kan scannen om in Claroread of Kurzweil te gebruiken.

- De leerling mag een laptop gebruiken voor alle toetsen en de spellingcontrole mag gebruikt worden. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, mag er geen toegang zijn tot niet-toegestane hulpmiddelen (zoals een digitaal woordenboek) en moet ook de opslag of het uitprinten geregeld zijn.

- Kijk- en Luistertoetsen: Leerlingen met dyslexie hebben recht op extra tijd en de mogelijkheid tot het gebruik van een koptelefoon. Het gebruik van de koptelefoon (en dus individuele afname) wordt vastgelegd via vakdocent en orthopedagoog. Er wordt een dyslexieversie gebruikt, als die beschikbaar is. Als er geen dyslexie versie beschikbaar is, biedt de docent de luistertoets aan, en geeft de leerling meer tijd voor het lezen van de vragen tussen de fragmenten door. De leerling maakt de luistertoets dan individueel op de computer, met koptelefoon.

Bijlage 3: Regelingen rondom dyslexie bij Engels

Vrijstellingen

De mogelijkheid tot vrijstelling is er niet voor het vak Engels.

Op het Berg en Bosch College werkt het merendeel van de leerlingen in een diplomagerichte stroom. We bereiden daarmee voor op een eindexamen Engels (Centraal Schriftelijk + schoolexamen of staatsexamen).

Het examen en alle schoolexamen onderdelen zijn inhoudelijk hetzelfde, ook in beoordeling. De vorm kan aangepast worden (door gebruik van hulpmiddelen).

Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie)

1. Alle Basisberoepsgerichte leerweg en Kaderberoepsgerichte leerweg examens zijn digitaal, de examens dienen aangevraagd te worden voor 1 november (geldt ook voor de slechthorendenversie en de dyslexieversie). De examens voor de Theoretische Leerweg en Havo zijn schriftelijk en kunnen ondersteund worden door middel van compenserende software, zoals voorleessoftware.

2. Tijdens toetsen en examens (alleen voor schriftelijke opdrachten) mogen de Nederlands-Engels en Engels-Nederlands woordenboeken gebruikt worden. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.

3. Hulpmiddelen als spellingskaarten zijn niet toegestaan tijdens het Centraal Schriftelijk en schoolexamen.

4. Luisterboeken mogen gebruikt worden i.p.v. het leesboek bij boekverslagen.

5. De lettergrootte wordt niet aangepast; alle toetsen en PTA's worden standaard in lettertype Arial, grootte 12 aangeboden.

Richtlijnen voor het beoordelen van toetsen (uitgezonderd examens, zie hierboven)

1. De leerling zet de letter "**D**" **(Dyslexie)** boven de toets

2. Aangepaste beoordeling spelling bij Engels (in de bovenbouw worden de exameneisen gehanteerd).
    a. Bij schrijfopdrachten wordt bij alle leerlingen (dyslexie of niet) eenzelfde maximum voor aftrek van de taalfouten gehanteerd. Voor brieven schrijven is er een apart beoordelingsblad dat wordt gebruikt

om alle toetsen te beoordelen. Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken, wordt bij alle leerlingen, dyslexie of niet, maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken. (Het werk wordt, uitgezonderd spellingtoetsen, beoordeeld op vakinhoudelijke kennis, niet op spelling). Voor deze opdrachten is er een vast beoordelingsblad en vaste normering.

b. Als spelling wél onderdeel van de leerstof is, moet de beoordeling of becijfering van spelfouten worden aangepast door:
-een maximale puntenaftrek van 1/4 punt te hanteren voor spelling (4 spellingsfouten -1 punt af)
-een bepaalde spelfout maar één keer te rekenen

c. Als de leerling het woord fonetisch geschreven heeft, tellen spellingfouten minder zwaar mee. Als een woord fonetisch wordt geschreven en fouten m.b.t. letter verdraaiingen in vaste lettercombinaties (bijv. huose), worden goed gerekend. ***Dit met uitzondering van grammaticale fouten*.**

d. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

3. Een slecht handschrift mag de beoordeling niet ongunstig beïnvloeden
en daarom wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een computer
voor het schrijfwerk.

4. Door de leerling zo nodig mondeling te overhoren kan de leerling aantonen dat hij de leerstof beheerst (alleen van toepassing in de onderbouw- leerjaar 1 & 2), in overleg met de orthopedagoog.

Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Engels

Voor alles wat methodegebonden is, worden de volgende criteria uitgevoerd:
The language toets bestaat uit:

- New words: dit onderdeel wordt beoordeeld op de correcte spelling van de woorden. Als het woord fonetisch geschreven is wordt dit goed gerekend.
- Grammar: 1 punt. Alle overige vragen- (grammatica) tellen 1 keer per vraag.
- Xpress yourself: zinnen - 2 punten waard per vraag. De beoordeling van spelfouten gebeurt volgens hierboven beschreven richtlijnen. Voor de ‘communication’ toets is er een vast beoordelingsblad, dit wordt gebruikt voor alle leerlingen (dyslect of niet)

Alle toetsen worden op de volgende manier berekend:

- Aantal juiste antwoorden delen door aantal vragen gedeeld door 10. Voorbeeld: aantal te behalen punten is 60. Leerling heeft 34 juiste antwoorden dus 34: 6.0 (60:10)=5.7 als cijfer.
- SO’s tellen 1 keer

- Unittoetsen tellen 2 keer. Unit toetsen worden onderverdeeld in Language, Communication (skills), Reading (skills), Listening (skills) and Writing toetsen (skills)

In de onderbouw gelden daarnaast de volgende mogelijke aanpassingen bij dyslexie (naast de algemene aanpassingen):

- De leerlingen mogen de luistertoets 2 keer horen.
- De leerlingen mogen zo nodig spellingtoetsen mondeling doen

Dit heeft geen invloed op de becijfering.

Hulpmiddelen bij dyslexie

- De leerling mag Claroread of Kurzweil gebruiken (in overleg met orthopedagoog). Claroread wordt aangeboden door de school, ouders dienen wel zelf voor een laptop te zorgen. Wanneer een leerling met Kurzweil wenst te werken, is dit op eigen kosten en eigen initiatief. Toetsen worden in Word of als PDF aangeboden, zodat de leerling ze kan scannen om in Kurzweil te gebruiken.

- De leerling mag een laptop gebruiken voor alle toetsen en de spellingcontrole mag gebruikt worden. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, mag er geen toegang zijn tot niet-toegestane hulpmiddelen (zoals een digitaal woordenboek) en moet ook de opslag of het uitprinten geregeld zijn.

- (Kijk-) en Luistertoetsen: Leerlingen met dyslexie hebben recht op extra tijd en de mogelijkheid tot het gebruik van een koptelefoon. Het gebruik van de koptelefoon (en dus individuele afname) wordt vastgelegd via orthopedagoog. Er wordt een dyslexieversie gebruikt, als die beschikbaar is. Als er geen dyslexieversie beschikbaar is, biedt de docent de luistertoets aan, en geeft de leerling meer tijd voor het lezen van de vragen tussen de fragmenten door. De leerling maakt de luistertoets dan individueel op de computer, met koptelefoon.

Bijlage 4: Regelingen rondom dyslexie bij Duits

Vrijstellingen

Er kan geen vrijstellingen worden gegeven voor Duits. Een uitzondering kan worden gemaakt voor leerlingen die terugstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg of kaderberoepsgerichte leerweg. In de bovenbouw van de theoretische leerweg in het vmbo volgt de leerling een pakket zonder Duits. In de onderbouw (t/m leerjaar 3) van havo en vwo is op onze school Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan leerlingen met dyslexie. Wel kan, onder zeer uitzonderlijke omstandigheden, de school in de eerste drie leerjaren aanpassingen maken in het programma voor de tweede moderne vreemde taal. In de bovenbouw op de havo en het vwo is een tweede moderne taal niet verplicht.

Mogelijke aanpassingen bij schoolexamen en centraal examen (bij dyslexie)

1. De examens voor de Theoretische leerweg, Havo en VWO zijn schriftelijk en kunnen ondersteund worden door middel van compenserende software, zoals voorleessoftware.

2. Tijdens toetsen en Duits-Nederlands woordenboeken gebruikt worden. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan.

3. Hulpmiddelen als spellingskaarten zijn niet toegestaan tijdens het Centraal Schriftelijk en schoolexamen.

4. Luisterboeken mogen gebruikt worden voor het leesboek bij boekverslagen.

5. De lettergrootte wordt niet aangepast; Alle toetsen en PTA's worden standaard in lettertype Arial, grootte 12 aangeboden, dit is voldoende groot.

Richtlijnen voor het beoordelen van toetsen (uitgezonderd examens, zie hierboven)

1. De leerling zet de letter "**D" (Dyslexie)** boven de toets

2. Aangepaste beoordeling spelling bij Duits (in de bovenbouw het hanteren van de exameneisen)

a. Bij schrijfopdrachten wordt bij alle leerlingen (dyslect of niet) eenzelfde maximum voor aftrek van de taalfouten gehanteerd. Voor brieven schrijven is er een apart beoordelingsblad dat wordt gebruikt om alle toetsen te beoordelen. Bij de overige toetsen, boekverslagen en werkstukken, wordt bij alle leerlingen, dyslect of niet, maximaal 1 punt voor 10 taalfouten afgetrokken. (Het werk wordt, uitgezonderd spellingtoetsen, beoordeeld op vakinhoudelijke kennis, niet op spelling). Voor deze opdrachten is er een vast beoordelingsblad en vaste normering.

b. Als spelling wél onderdeel van de leerstof is, moet de beoordeling of becijfering van spelfouten worden aangepast door:
-een maximale puntenaftrek van 1/4 punt te hanteren voor spelling (4 spelling fouten -1 punt af)
-een bepaalde spelfout maar één keer te rekenen

c. Als de leerling het woord fonetisch geschreven heeft, tellen spellingfouten minder zwaar mee. Als een woord fonetisch wordt geschreven en fouten m.b.t. letter verdraaiingen in vaste lettercombinaties (Huas), worden goed gerekend. ***Dit met uitzondering van grammaticale fouten*.**

d. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

3. Een slecht handschrift mag de beoordeling niet ongunstig beïnvloeden en daarom wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van een computer voor het schrijfwerk.

4. Door de leerling zo nodig mondeling te overhoren kan de leerling aantonen dat hij de leerstof beheerst (alleen van toepassing in het onderbouw- leerjaar 1 & 2), in overleg met de orthopedagoog en RT'er.

Specifieke richtlijnen bij het beoordelen van toetsen bij Duits

Voor alles wat methodegebonden is, worden de volgende criteria uitgevoerd:
De hoofdstuktoetsen bestaan uit:

- Woordvertaling: dit onderdeel wordt beoordeeld op de correcte spelling van de woorden. Als het woord fonetisch geschreven is wordt dit goed gerekend. Voor elk goed vertaald woord krijgt de leerling 1 punt.

- Grammatica: 1 punt waard per vraag. Grammatica kan uiteenlopende onderdelen
  bevatten. Wordt geen rekening met dyslexie gehouden.
- Vertalen van zinnetjes: 1 punt waard per zin. De beoordeling van spelfouten gebeurt volgens hierboven beschreven richtlijnen.

Alle toetsen/SO's worden op de volgende manier berekend:

- Aantal juiste antwoorden delen door aantal vragen gedeeld x9 + 1. Voorbeeld: aantal te behalen punten is 60. Leerling heeft 34 juiste antwoorden dus 34:60x9+1 = 6.1 (cijfer)
- SO's tellen 1 keer
- Hoofdstuktoetsen tellen 2 keer.
- Lees- en luistertoetsen tellen 1 keer.

In de onderbouw gelden daarnaast de volgende mogelijke aanpassingen bij dyslexie (naast de algemene aanpassingen):

- De leerlingen mogen de luistertoets 3 keer horen.
- De leerlingen mogen zo nodig spellingtoetsen mondeling doen

Dit heeft geen invloed op de becijfering.

Hulpmiddelen bij dyslexie

- De leerling mag Kurzweil gebruiken (in overleg met orthopedagoog en RT'er). Toetsen worden aangeboden, zodat de leerling het kan bewerken om in Kurzweil te gebruiken. Leerling mag ook een ander hulpmiddel gebruiken, mocht dit beter passend zijn.

- De leerling mag een laptop gebruiken voor alle toetsen en de spellingcontrole mag gebruikt worden. Als de computer als schrijfgerei wordt gebruikt, mag er geen toegang zijn tot verboden hulpmiddelen (zoals een digitaal woordenboek) en moet ook de opslag of het uitprinten geregeld zijn.

- (Kijk-) en Luistertoetsen: Leerlingen met dyslexie hebben recht op extra tijd en de mogelijkheid tot het gebruik van een koptelefoon. Het gebruik van de koptelefoon (en dus individuele afname) wordt vastgelegd via teamleider en orthopedagoog. De leerling maakt de luistertoets dan individueel op de

computer, met koptelefoon (hiervoor zijn afspraken met de teamleider/orthopedagoog van te voren afgesproken).

Bijlage 5: ClaroRead; gebruikers & procedures

Doel

Berg en Bosch Onderwijs wil bereiken dat teksten voor alle leerlingen met leesproblemen (waaronder leerlingen met dyslexie) toegankelijk zijn, zodat zij optimaal van het geboden onderwijs kunnen profiteren en zo min belemmerd worden door hun leesprobleem. De missie van het college is om leerlingen optimaal voor te bereiden op zelfstandig functioneren in de maatschappij. Het leren omgaan met ondersteunende hulpmiddelen hoort hierbij, zodat de leerling leert omgaan met de leesproblemen die hij/zij ervaart.

Wat is ClaroRead?

ClaroRead is dyslexie software die helpt bij het lezen, maken en bestuderen van teksten. ClaroRead leest alle tekst op de computer voor. Dat is voor iemand met dyslexie erg handig en bij veel gebruikers van ClaroRead groeit het zelfvertrouwen. Dankzij ClaroRead is het mogelijk om teksten net zo makkelijk en snel te lezen en te begrijpen als klasgenoten of collega's zonder dyslexie.

Teksten worden in Word, Libre Office, Adobe Reader, ClaroRead Boeklezer en op internet met meeleescursor voorgelezen. Zo kan de gebruiker perfect meelezen. De aandacht wordt naar het scherm getrokken.

ClaroRead kan ook helpen bij het maken van een tekst, bijvoorbeeld bij het maken van een werkstuk. Typen, laten voorlezen en corrigeren kan gewoon in Word of Libre Office. Er is een geavanceerde spellingcontrole, homofonen (woorden als hard - hart of wij - wei) worden uit de tekst gehaald en er is een woordvoorspeller. Eigen teksten kunnen goed gecontroleerd worden door ze voor te laten lezen. Staat alle informatie die ik wil geven in de tekst? Komt de tekst over zoals ik dat heb bedoeld? Kloppen de zinsconstructies?

Het is mogelijk om een samenvatting te maken vanuit Word, PDF, Boeklezer of een internetsite. De betekenis van woorden kan worden opgezocht in het woordenboek.

Voor wie?

Alle leerlingen van het Berg en Bosch College hebben de mogelijkheid om gebruik te maken van ClaroRead. Het programma is beschikbaar op alle computers op school. Daarnaast kan iedere leerling het programma eenmalig downloaden op een laptop/computer naar keuze. Zo is het programma niet alleen beschikbaar voor leerlingen met leesproblemen, maar ook voor leerlingen die door informatieverwerkingsproblemen moeite hebben met het opnemen van

informatie uit tekst. Tevens kunnen leerlingen op deze manier verschillende toepassingen van Claroread uittesten.

Alle leerlingen kunnen op deze manier gebruik maken van de volgende functies:

- Toepassing in Word (ook zelfgeschreven werk)
- Toepassing in Adobe (pdf-bestanden lezen)
- Toepassing op internet (websites voor laten lezen)
- Toepassing op gescande (pfd-) bestanden (o.a. bladzijde uit een boek)

Het gebruik van digitale boeken in ClaroRead en het gebruik van ClaroRead bij toetsen en examens, gebeurt op indicatie van de orthopedagoog. Wanneer blijkt dat een leerling veel profijt heeft van de ondersteuning door ClaroRead, kan de leerling het programma ook gebruiken voor het lezen van schoolboeken, het maken van boekwerk en bij het maken van toetsen/examens. In onder andere artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO en het identieke artikel 33 van het Staatsexamenbesluit worden, in lijn met de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte, kaders gegeven voor aanpassing van de wijze van examinering voor leerlingen met een beperking. De orthopedagoog beoordeelt of de leerling inderdaad het hulpmiddel nodig heeft, op basis van het dossier (OPP) en overleg met de mentor/ouders/leerling, en schrijft hiervoor indien nodig een verklaring. Het recht op gebruik van ClaroRead bij toetsen wordt vermeld in het OPP, groepsoverzicht en groepsplan. Dit kan per vak verschillen. Digitale schoolboeken kunnen besteld worden bij Dedicon. De leerling heeft dan een dyslexieverklaring of verklaring van een leeshandicap nodig, opgesteld door een orthopedagoog van de school.

Een leerling die ClaroRead gebruikt bij toetsen, kan en mag dit ook gebruiken bij (school)examens. Hiervoor is een speciale examenversie beschikbaar. De centrale examens (vmbo bbl/kbl) worden met het examenprogramma Facet gemaakt, hierbij kan ClaroRead niet ingezet worden omdat Facet een ingebouwde voorleesfunctie heeft. De examens van vmbo-tl en het staatsexamen (havo) kunnen wel met behulp van ClaroRead gemaakt worden.

Voorwaarden

Wanneer een leerling op school gebruik wil maken van ClaroRead, gelden de volgende voorwaarden:

- Ouders en leerling zorgen zelf voor een laptop, om ClaroRead te kunnen gebruiken in de klas
- Ouders en leerling zorgen zelf voor digitale (werk)boeken via Dedicon. Deze boeken worden door de school vergoed.

- Ouders en leerling zorgen dat zij (eventueel met hulp van docent/ remedial teacher) voldoende vaardig zijn in het gebruik van ClaroRead.
- De leerling accepteert hulp/uitleg van docenten over het werken met ClaroRead.

Overige faciliteiten

Voor overige faciliteiten voor leerlingen met leerproblemen wordt verwezen naar het Protocol Toetsafname en het Protocol Dyslexie.

Tips voor gebruikers

- Bij problemen/storingen: ga naar www.woordhelder.nl/contacts en kies: ‘chat met ons’ (dit is de beste manier voor gebruikers om hulp te vragen, liever niet telefonisch)
- Op www.claroread.nu/support staan diverse filmpjes met instructies over het gebruik van Claroread (o.a. gebruik van de boeklezer en scannen).

Bijlage 6: stroomschema werken met ClaroRead

